

О. Є. Бавико,
к. політ. н., доцент кафедри менеджменту,
Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

ТИПОЛОГІЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена визначенню критеріїв та показників типології розвитку регіонального економічного простору в умовах формування мережевої економіки. Здійснено аналіз та ранжування регіонів України відносно ступеня мережевого розвитку.

The article deals with the definition of criteria and indicators typology of regional economic area during the formation of a network economy. Analyze and rank the regions of Ukraine concerning the degree of network development.

Ключові слова: мережева економіка, регіональний економічний простір, типологія, центр, периферія, глобальна економіка.

Key words: network economics, regional economic area, classification, center, periphery, the global economy.

ВСТУП

В умовах формування мережевої економіки додаткової актуальності набувають питання просторової організації, визначення адекватних підходів до структурування регіонального економічного простору та вдосконалення змісту й інструментів політики просторового розвитку.

Однією з основ відповідного напрямку сучасної економічної політики виступає типологізація регіонів, яку необхідно розуміти як методологію диференціації території, єдиного економічного простору на якісно визначені за комплексними критеріями, що відбивають стан соціально-економічного розвитку, однорідні групи територій. Типологічні дослідження регіонів мають велике значення як у теорії, так і практиці регіонального розвитку. Типологія дозволяє простежити певний порядок у просторових процесах, узагальнити інформацію про подібність і розходження регіонів, полегшує вивчення їхніх конкурентних переваг, дає можливість виявити внутрішні закономірності їхнього розвитку й, в остаточному підсумку, сприяє поглибленню наших уявлень про сутність регіонального розвитку.

За сучасних умов розбудови постіндустріальної цивілізації, яка супроводжується формуванням мережевої економіки, здійснення політики просторового розвитку, одним з основних завдань якої є модернізація регіонального економічного простору, має спиратися на відповідну, сучасну методологію районування та типології регіонів.

У вітчизняній економічній науці пострадянського періоду проведено чисельні дослідження з проблематики економічного районування та типології регіонів. Проблемам запровадження нової сітки, в яку входило за різними системами від 6 до 10 макрорегіонів, звільнення від нашарувань старих ланок управління, підвищення його ефективності, подолання труднощів при його прогнозуванні та управлінні на регіональному рівні присвячені дослідження С. Дорогунцова, В. Гуреева, Ф. Заставного, М. Паламарчука, В. Поповкіна, В. Симоненко, О. Шаблія [2; 3; 4; 6; 8; 9; 10]. Типологія регіонів за різними критеріями соціально-економічного розвитку досліджується В. Котилко, М. Максимчуком і С. Шульц, Т. Пепою, Я. Шевчук та ін. [5; 7; 13; 14].

Водночас необхідно зауважити, що розвиток мережевих економічних відносин спричиняє трансформацію регіонального економічного простору, яка відбувається під впливом абсолютного нових порівняно з індустріальною економікою факторів — глобалізації, інформатизації, швидкого технологічного розвитку, формування горизонтальної системи взаємодій між суб'єктами господарювання.

Розроблені у межах територіально-виробничого підходу, в основі якого лежать енерговиробничі цикли схеми районування економічного простору, мають бути трансформовані з урахуванням нових факторів розвитку.

При переході до постіндустріальної економіки спостерігається й перехід до нових форм взаємодії. Для індустріального періоду характерною була інтеграційна організація відносин, яка пов'язувалася з домінуванням масштабних промислових виробництв, а стратегія розвитку регіону постійно ототожнювалася з розвитком відповідних великих підприємств. В умовах мережевої організації регіонального економічного простору, окрім промислових, великої ваги набувають фактори інноваційного розвитку, інфраструктури і торговельних зв'язків. Таким чином, основу структурування регіонального економічного простору та його типології складатимуть просторово-економічні мережі.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

З огляду на необхідність модернізації регіонального економічного простору та методологічних основ відповідної політики просторового розвитку, актуалізується завдання типології регіонів з точки зору ступеня їхньої мережовості. Метою представленої роботи є обґрунтування відповідних сучасних критеріїв та розробка системи показників, аналіз яких дозволить ранжувати регіональний економічний простір за ступенем розвитку мережевих форм організації та входження у глобальний економічний простір.

РЕЗУЛЬТАТИ

Об'єктивною основою впорядкування економічного простору є його регіональність, яка виконує функцію структуризації та відображає дискретність простору у процесі районоутворення. Районоутворення — це об'єктивний процес формування і розвитку районів як інтегральних виробничо-територіальних систем (економічне районоутворення) або суспільно-територіальних систем (соціально-економічне районоутворення). В дійсності цей процес проходить незалежно від його пізнання. В районоутворенні відбуваються об'єктивні та суб'єктивні чинники формування і розвитку економічних, соціально-економічних або навіть соціальних районів [1].

Професор О.І. Шаблій виділяє наступні ознаки районів, які певною мірою можна визнати принципами районування:

1) тісний соціально-економічний, демографічний і культурний взаємозв'язок території району з головним ядром — її найбільшим за кількістю населення містом;

2) формування у великому регіоні територіальної соціально-економічної системи, тобто такого просторового поєднання населення, соціальної, економічної та екологічної сфер, в якому на основі їх взаємозв'язаності, збалансованості і взаємодоповнюваності створюються оптимальні умови для життєдіяльності суспільства;

3) спеціалізація району в загальноукраїнському (загальнодержавному) поділі та інтеграції праці;

4) можливість здійснювати в межах району територіальне регулювання та координацію соціальних, економічних і демографічних процесів на субукраїнському рівні [10]. Територіальне структурування є основою типологізації регіонального економічного простору, яка базується на відповідних принципах, критеріях та системі показників, індикаторів. Дослідження процесів мережевої модернізації регіонального економічного простору має базуватися на принципах територіальності, комплексності, спеціалізації, секторальності, глобальності, тобто визначення ступеня входження локальних економічних систем до глобального економічного середовища.

Більшість існуючих типологій регіонального економічного простору базується на показниках, що характеризують ступінь індустріального розвитку регіонів; вони залишаються актуальними з огляду на те, що національна економіка знаходиться лише на початку процесу переходу до постіндустріального рівня та мережевої економіки. Відповідні типології ґрунтуються на більш-менш традиційній системі індикаторів. Так, для характеристики рівня економічного розвитку використовують:

- ВРП на одного жителя й темпи приросту ВРП;
- рівень безробіття;
- зменшення обсягів промислового виробництва за визначений проміжок часу;
- поточне зменшення обсягів промислового виробництва на душу населення;
- обсяг промислового виробництва на душу населення;
- обсяг інвестицій в основний капітал.

Для характеристики соціального стану регіонів найчастіше використовують:

- рівень безробіття;
- рівень середньомісячної заробітної плати в регіоні;
- обсяги реальних доходів населення;
- показник середньої тривалості життя населення.

Для характеристики екологічного стану територій та ступеня їхнього захисту використовують:

- індекс екологічної сталості (Environmental Sustainability Index, ESI);
- "екологічний відбиток" (Ecological footprint, EF).

Водночас для потреб вироблення стратегії модернізації регіонального економічного простору існує нагальна необхідність у виділенні критеріїв, які відбиватимуть стан та ступінь розвитку інформаційної економіки та мережевих форм її організації. За таких умов в основу типології регіональних економічних просторів варто покласти наступні критерії:

1) економіко-географічне положення регіону в національному економічному просторі;

2) ступінь входження регіону в глобальний економічний простір;

3) характер взаємодії господарюючих суб'єктів у регіоні. Відповідні індикатори типології регіонального економічного простору мають відображати особливості мережевої економіки, яка формується в умовах постіндустріального розвитку.

По-перше, економіко-географічне положення регіону в національному економічному просторі. За даним критерієм виділяють серединні та периферійні регіони, внутрішні та прикордонні території і т.д. На наш погляд, найбільш значимим в аспекті даного дослідження є виділення центральних, розвинутих і периферійних регіонів.

Центральні регіони О. Татаркін у своїх дослідженнях називає серединними. Він виділяє наступні функціональні відмінності серединного регіону:

1) виробничі функції, що забезпечують природну економію на транспортних видатках при переміщеннях сировини й продукції по території або до її кордонів;

2) вигоди для населення, що також одержує переваги при переміщеннях по території країни;

3) концентрація функцій обслуговування, у першу чергу транспортно-логістичних;

4) оптимізація функції управління, по-перше, завдяки прискоренню проходження рішень; по-друге, економії господарюючих суб'єктів на трансакційних витратах [12]. На нашу думку, центральний (серединний) регіон — особливий тип великого регіону, що формується в стратегічно важливих частинах країни та володіє сукупністю таких типологічних ознак, як значна кількість "входів" і "виходів" пасажиро- і вантажопотоків, високий рівень концентрації виробництва й населення, науково-технічного, інтелектуального й кадрового потенціалу, розвинута інфраструктура, виробничо-технологічна й соціально-культурна єдність, а також наявність потужного ядра (або декількох ядер), у якості яких виступають найбільші міста, що володіють статусом адміністративно-політичних, економічних і організаційних центрів відповідних територій.

Для типології регіонів за критерієм економіко-географічного положення були визначені відповідні індикатори:

- кількість та щільність населення регіонів;
- кількість міст;
- обсяги ВРП в цілому і на одну особу;
- обсяг вантажо- та пасажиропотоків у регіоні.

По-друге, рівень входження регіону в глобальний економічний простір. Для повної характеристики регіонального економічного простору важливо знати ступінь його входження у світовий економічний простір, який можна оцінити за показниками обміну потоками, балансу:

— обсягів зовнішньоторговельного обігу товарів та послуг (чим вони вище, тим більше регіон включений у глобальні обміни товарів та послуг);

— обсягів залучених іноземних інвестицій (вони свідчать про привабливість території з погляду господарюючих агентів глобального ринку);

— міграційне сальдо території. Регіони, що беруть участь у глобальних процесах, залучають кадрові ресурси за рахунок сприятливого середовища проживання, високої заробітної плати, будуть мати позитивні показники.

По-третє, характеристика взаємодій господарюючих суб'єктів у регіоні. У сучасному геоекономічному просторі виділяються дві основні моделі просторової організації території — централізована і мережева. Перша модель була реалізована ще в епоху індустріалізації і пов'язана з домінуванням у регіональному господарстві великих масових промислових виробництв. Вони — основне місце роботи для більшості працездатного населення регіону, головне джерело податкових надходжень у бюджет, значимий фактор формування інфраструктурного господарства регіону й фінансових потоків на території розташування. Великі масові промислові виробництва — ядро такого регіону.

У мережевих регіонах економічна влада в цьому випадку не концентрується, а, навпаки, розподіляється. Економічна міць регіону визначається не обсягами виробництва, а мобілізаційним ресурсом всієї мережі, її загальним впливом на глобальні обміни. Замість твердої спеціалізації у вигляді монопрофільності, властивої ієрархічно організованому, централізованому регіональному, networks of place властива так звана гнучка спеціалізація, здатність до інновацій. Багато в чому ці якості мережевих регіонів базуються на прихованому знанні й міждисциплінарному обміні інформацією, які є характерними для виробничих мереж. Зібрані разом підприємства, що входять у мережу кооперації й взаємодії (нехай і засновану на взаємній конкуренції), утворюють виробничі кластери.

Для того, щоб визначити ступінь сформованості мережевих відносин у регіоні, варто визначити характеристики мережі, яка складається із сукупності господарюючих суб'єктів і набору зв'язків між ними.

На наш погляд, вирішення завдання ідентифікації характеру взаємодій (мережеве або централізоване) у цілому в регіоні є можливим на основі структурного підходу. Відповідно до даного підходу цінність мережі визначається, насамперед, кількістю наявних в ній вузлів і зв'язків: чим воно більше, тим вище внутрішнє різноманіття в мережі й ефективність взаємодій.

До показників, які відображаються у статистиці і характеризують кількість суб'єктів у мережі, можна віднести:

— число підприємств та організацій у регіоні. Чим більше число господарюючих суб'єктів, тим щільнішими є взаємозв'язки між ними, що є основою для формування самої мережі;

— число інноваційних підприємств. Велику роль у фор-

муванні нових знань, на яких побудовані сучасні мережі, відіграють інноваційно активні господарюючі суб'єкти. Тому їхнє число також свідчить про рівень мережево-розвитку.

Крім числа господарюючих суб'єктів, велику роль відіграє щільність зв'язків, їхня кількість, що приходить на одиницю площі території. Чим вище це число, тим більше розгалужена мережа в регіоні, тим менше відстань між господарюючими суб'єктами, тобто дальність зв'язків. Для оцінки щільності зв'язків можна скористатися щільністю розміщення вищеназваних господарюючих суб'єктів. При припущенні, що в середньому число зв'язків у кожного з них є приблизно однаковим, щільність їхнього розміщення буде свідчити й про щільність господарських зв'язків. Основою мережевої економіки є активне впровадження інновацій у всі сфери економічної діяльності. Ступінь інноваційності регіональної економіки можна відобразити за допомогою таких індикаторів:

— загальний обсяг інноваційної продукції;

— впровадження прогресивних технологічних процесів.

Інтенсивність господарських зв'язків у регіоні визначається не тільки їхнім числом, але й забезпеченістю сучасною інформаційною інфраструктурою, рівень якої можна оцінити за наступними індикаторами:

— кількість підприємств та організацій, які використовують глобальні інформаційні мережі, у тому числі Інтернет;

— обсяги ринку послуг пов'язаних з наданням доступу до мережі Інтернет у регіоні.

Таким чином, використання структурного підходу до

Таблиця 1. Система показників типології регіонального економічного простору

Критерій типології	Економіко-географічне положення регіону	Ступінь входження регіону в глобальний економічний простір	Характер взаємодії господарюючих суб'єктів у регіоні
Індекси просторового порівняння	Індекс центр-периферійності регіону (Іцп)	Індекс глобалізованості регіону (Ігр)	Індекс мережесті регіону (Імр)
Показники для аналізу	1. Кількість населення в регіоні, всього, тис. осіб. 2. Щільність населення, осіб на 1 кв. км. 3. Кількість міст, всього. 4. Валовий регіональний продукт, млн грн. 5. Валовий регіональний продукт у розрахунок на одну особу, тис. грн. 6. Загальний обсяг вантажопотоків, млн т. 7. Загальний обсяг пасажиропотоків, млн осіб.	1. Загальний обсяг експорту товарів, млн дол. 2. Загальний обсяг імпорту товарів, млн дол. 3. Загальний обсяг експорту послуг, млн дол. 4. Загальний обсяг імпорту послуг, млн дол. 5. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. 6. Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. 7. Міграційне сальдо регіону.	1. Кількість підприємств та організацій в регіоні. 2. Щільність підприємств та організацій, од. на 1 тис. кв. км. 3. Кількість інноваційно активних підприємств, всього. 4. Загальний обсяг випуску інноваційної продукції, тис. грн. 5. Обсяги впровадження прогресивних технологічних процесів. 6. Об'єм ринку послуг з надання підключення до Інтернет. 7. Кількість підприємств та організацій підключених до Інтернет.

аналізу господарських взаємодій у регіоні дозволяє ідентифікувати структуру економічного простору — мережева або централізована. А в цілому запропонована типологія по трьох критеріях дозволяє визначити також включеність регіонального економічного простору в національний і глобальний економічний простір.

Типологія регіонального економічного простору за визначеними критеріями здійснюється на основі загальних індексів просторового порівняння, які складаються з рег-

Таблиця 2. Ранжування регіонів України в умовах формування мережевої економіки

Наявні типи регіонів за критеріями організації економічного простору											
Центральний, глобалізований, мережевий регіон				Розвинутий, слабоглобалізований, слабомережевий регіон			Периферійний, орієнтований на локальні ринки, централізований регіон				
	Іцп	Ігр	Імр		Іцп	Ігр	Імр		Іцп	Ігр	Імр
м. Київ та Київська обл.	9,38	9,27	27,08	Одеська	1,15	1,20	1,18	Вінницька	0,76	0,30	0,56
Центральний, глобалізований, слабомережевий регіон				Розвинутий, слабоглобалізований, мережевий регіон				Волинська	0,53	0,25	0,33
Дніпропетровська	2,71	2,55	1,31	Харківська	1,22	1,15	3,11	Житомирська	0,64	0,24	0,38
Донецька	2,76	2,09	1,42	Розвинутий, орієнтований на локальні ринки, слабомережевий регіон				Закарпатська	0,60	0,33	0,34
				Запорізька	1,01	0,73	1,04	Івано-Франківська	0,69	0,31	0,58
				Луганська	1,19	0,61	1,32	Кіровоградська	0,59	0,17	0,46
				Львівська	1,35	0,59	1,14	Миколаївська	0,68	0,41	0,92
				Полтавська	1,20	0,65	1,02	Рівненська	0,58	0,25	0,29
				Розвинутий, орієнтований на локальні ринки, централізований регіон				Сумська	0,61	0,31	0,87
				м. Севастополь, та АР Крим	1,05	0,33	0,92	Тернопільська	0,62	0,12	0,41
								Херсонська	0,50	0,18	0,43
								Хмельницька	0,68	0,23	0,50
								Черкаська	0,71	0,29	0,53
								Чернівецька	0,54	0,09	0,36

іональних коефіцієнтів визначених показників, що розраховуються у відношенні до середніх значень по Україні. Визначення індексів розглядається як результат взаємодії показників, який у формалізованому вигляді можна представити наступним чином:

$$I = \frac{|k_1| + |k_2| + \dots + |k_n|}{n},$$

де I — індекс розвитку регіону за визначеним критерієм;

k — значення коефіцієнтів визначених показників у відношенні до середніх по Україні;

n — кількість показників обраних для аналізу регіонального економічного простору.

Трьом критеріям типології регіонального економічного простору в умовах формування мережевої економіки відповідатимуть три індекси (табл. 1).

Зазначений підхід апробований в ході аналізу стану регіонального економічного простору адміністративно-територіальних одиниць України. Аналіз відповідних показників адміністративно-територіальних одиниць України за даними статистичної звітності [11] дає змогу згрупувати області за визначеною типологією, як показано у табл. 2.

До числа центральних регіонів за результатами дослідження можна віднести: м. Київ та Київську область, а також Дніпропетровську та Донецьку області. Одночасно необхідно зауважити на тому, що центральність Київської області зумовлена дифузійним впливом беззаперечного економіко-географічного центру, яким є м. Київ. Центральні регіони, як було вказано вище, дійсно, зосередили вагомий економічний потенціал: 26,8% населення, 43,9% ВРП, 48,7% вантажопотоків, 37,5% пасажиропотоків у державі. Водночас на високому рівні знаходяться і показники глобалізованості зазначених регіонів, які складають від загальнодержавних: 57,5% експорту, 61,6% імпорту товарів, 73,8% прямих іноземних інвестицій. Наявність мережевих форм організації економічної діяльності можна констатувати відносно м. Києва, але така оцінка, скоріше за все, пов'язана зі специфікою агломераційних факторів концентрації підприємств на обмеженій території. Велика кількість впроваджених прогресивних технологій дозволила Харківській області отримати статус мережевого регіону. Дніпропетровська та Донецька області характеризуються початковим станом формування мережевих відносин.

До групи розвинутих регіонів віднесено: Одеську, Харківську, Запорізьку, Луганську, Львівську, Полтавську області, м. Севастополь, та АР Крим. Основні економічні показники у цих регіонах знаходяться вище середньодержавного рівня. В узагальненому результаті зазначені області мають: 34,1% населення, 31,4% ВРП, 28,7% вантажопотоків, 26,3% пасажиропотоків. Середній рівень глобалізованості з числа розвинутих регіонів мають тільки Одеська та Харківська області, інші розвинуті регіони характеризуються як такі, що орієнтовані на локальні ринки. Такий стан речей пояснюється низьким рівнем експортно-імпортних операцій та інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів. Так, середній регіональний коефіцієнт експорту товарів для Запорізької, Луганської, Львівської, Полтавської областей, м. Севастополя, та АР Крим становить — 0,73, коефіцієнт іноземних інвестицій — 0,44. Враховуючи те, що середній показник по країні визначений як 1, можна стверджувати, що за наявності відносно розвинутої виробничої бази, а у випадку з Львівською областю та АР Крим — прекрасними рекреаційними можливостями, ці регіони не включені у глобальні економічні процеси та перебувають у стані закритих, локалізованих економічних систем.

Відносно розвитку мережевих відносин у розвинутих регіонах можна зробити висновок, що вони перебувають на початковій стадії формування, що відповідає слабкорозвиненій мережевій групі, крім АР Крим, характер взаємозв'язків економічних суб'єктів в якій є централізованим. Середній регіональний коефіцієнт впровадження прогресивних технологій у Запорізькій, Луганській, Львівській, Полтавській областях становить 0,85; коефіцієнт підприємств підключених до мережі Інтернет — 0,67.

П'ятнадцять областей за результатами дослідження було віднесено до групи периферійних. Показники їхнього економічного розвитку, ступеня входження у глобальне середовище та розвитку мережевих відносин є значно нижчими за середній рівень. Так, при загальній частці на-

селення у 39,1%, господарськими комплексами периферійних регіонів виробляється: 24,7% ВРП, забезпечується відповідно 22,6% та 36,2% вантажо- і пасажироперевезень. Низький рівень індустріалізації зумовлює орієнтацію на локальні ринки та відсутність мережевих відносин. Середній регіональний коефіцієнт експорту товарів становить 0,28; коефіцієнт прямих іноземних інвестицій — 0,14; коефіцієнт впровадження прогресивних технологій — 0,39; коефіцієнт підприємств підключених до мережі Інтернет — 0,29.

Периферійні регіони можна поділити на дві групи. Перша група, регіони, показники яких близькі до середніх по Україні до них відносяться: Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська. Друга група — відсталі регіони, їх показники значно нижчі за середні по державі: Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська, Херсонська, Чернівецька.

ВИСНОВКИ

Результати аналізу показників організації регіонального економічного простору вказують на загальний централізований характер національного економічного простору України. Його структура характеризується наявністю потужного центру, який відіграє роль адміністративного, економічного, фінансового, інноваційного полюсу та віддаленої периферії. Розвинуті регіони знаходяться під дифузійним впливом центру і поступово переходять на більш високий рівень розвитку, підтягуючи за собою периферійні регіони першої групи. Відсутність індустріальної бази, фінансових можливостей для впровадження прогресивних технологій, низький рівень життя населення, який спричиняє відтік людського капіталу, закріплюють економічний стан відсталих периферійних регіонів на депресивному рівні.

Література:

1. Долішній М.І. Соціально-економічне районування України / М.І. Долішній, М.М. Паламарчук, О.М. Паламарчук, А.Т. Шевчук. — Львів, 1997. — 50 с. (Препр. НАН України, Інститут регіональних досліджень. — 1997).
2. Дорогунцов С. Устойчивость развития эколого-экономического потенциала Украины и ее регионов / Дорогунцов С., Федорищева А. // Экономика Украины. — К., 1996. — № 7. — С.5—12.
3. Гуреев В.М. Удосконалення правових засад управління регіонального економікою / В.М. Гуреев // Регіональна економіка. — Львів, 1996. — № 1—2. — С.28—36.
4. Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний // Світ. — Львів, 1994. — 658 с.
5. Котилко В.В. Регіональна економічна політика: уч. посібник. — М.: РДД, 2002. — 343 с.
6. Паламарчук М.М. Соціальне районування України як основа її адміністративно-територіального устрою / М.М. Паламарчук // Адміністративно-територіальний устрій України крізь призму інтересів регіону та держави. Тези допов. — Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1994. — С. 5—8.
7. Пепа Т.В. Регіональні проблеми трансформації економічного простору України: теорія, методологія, практика: дис. доктора ек. наук: 08.10.01 / Пепа Т.В. — К., 2006. — 410 с.
8. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В.А. Поповкін. — К.: Наукова думка, 1993. — 345 с.
9. Симоненко В.К. Українське Причорномор'я (Монографія) / В.К. Симоненко. — К.: Вища шк., 1996. — 342 с.
10. Социально-экономическая география Украины (Пер. с укр.) / Под ред. О. Шабля. — Львів: Світ, 1995. — 640 с.
11. Статистичний збірник "Регіони України", 2011. — К.: Державна служба статистики України. — 2011. — 358 с.
12. Татаркин А.И. Социально-экономический статус серединного региона / А.И. Татаркин // Пространственная экономика. — 2005. — № 4. — С. 21—39.
13. Шевчук Я.В. Депресивні територіальні суспільні системи та напрямки їх санації. — Рукопис. Спеціальність: 08.00.05 — Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. — Львів, 2007. — 26 с.
14. Шульц С. Нова модель районування економічного простору України / С. Шульц, М. Максимчук // Економіст. — 2011. — № 5. — С. 9—12.

Стаття надійшла до редакції 09.07.2012 р.